

Mgr Ewa Rudnicka
Olsztyn – UWM

Mgr Emilia Czerniejewska
Wrocław – UP

Mgr Marek Dubiński
Wrocław – PWr.

**„BIBLIOTEKI WE WSPÓŁCZESNYM SYSTEMIE PRAWNYM POLSKI
I UNII EUROPEJSKIEJ” – SPRAWOZDANIE Z VI KONFERENCJI
KORPORACJI BIBLIOTEKARZY WROCŁAWSKICH.
WROCŁAW, 5 XII 2014 R.**

Abstract

The article is describing a report from the scientific conference „Libraries in the contemporary legal system of Poland and European Union”, which took place on 5th December 2014 in the Center of Scientific and Technical Information at the Wrocław University of Technology. The debate was concentrated on: copyrights and rights related to it in the libraries’ activity , pragmatics in the librarian’s profession in a context of the so-called „deregulation act” with the emphasis on new solutions in nominating certified librarians as well as employing teacher librarians. The Public Procurement Act applied in libraries and the institution of the legal deposit in Austria and in Poland were also described. About 70 representatives of the libraries and researchers from Poland attended the conference and 10 papers were presented.

Streszczenie

Artykuł przedstawia sprawozdanie z konferencji naukowej „Biblioteki we współczesnym systemie prawnym Polski i Unii Europejskiej”, która odbyła się 5 grudnia 2014 r. w Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej. Obrady skoncentrowane były wokół : prawa autorskiego i praw pokrewnych w działalności bibliotek, pragmatyki zawodu bibliotekarza w kontekście tzw. „ustawy deregulacyjnej” z naciskiem na nowe rozwiązania w nominowaniu bibliotekarzy dyplomowanych oraz zatrudnianie nauczycieli bibliotekarzy, ustawa Prawo o zamówieniach publicznych stosowana w bibliotekach, oraz porównanie instytucji egzemplarza obowiązkowego w Austrii i w Polsce. W konferencji uczestniczyło około 70 przedstawicieli bibliotek i pracowników naukowych z całej Polski, a wygłoszono 10 referatów.

Bibliotekarze wrocławskich instytucji naukowych założyli kilka lat temu stowarzyszenie, które wspiera ich dążenia do podwyższania kompetencji zawodowych i sprzyja konsolidacji środowiska. Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich (KBW) od 6 lat organizuje jednodniowe konferencje poświęcone aktualnym problemom bibliotecznym. 5 grudnia 2014 r. odbyło się kolejne, szóste spotkanie, tym razem poświęcone stosowaniu prawa w bibliotekach. Współorganizatorami VI konferencji były: Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej (CWINT) oraz Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu. Spotkanie miało miejsce w nowym budynku Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej, czyli współczesnej odsłonie biblioteki naukowej. „Biblioteki we współczesnym systemie prawnym Polski i Unii Europejskiej” to tytuł obrad, na które przybyli głównie bibliotekarze wrocławscy, ale także z dalszych zakątków kraju – z Krakowa czy Olsztyna. Ogółem zgromadziło się w Sali konferencyjnej CWiINT blisko 70 osób, w tym zaproszeni goście oraz pracownicy Politechniki Wrocławskiej zainteresowani poszczególnymi tematami. Część referatowa składająca się z dziesięciu wystąpień, podzielona została na dwie sesje tematyczne, którym towarzyszyła gorąca dyskusja. Interesującym uzupełnieniem spotkania była wycieczka po budynku CWINT. Obrady otworzyła prezes Korporacji, Ewa Grabarska (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu) podkreślając znaczenie Stowarzyszenia dla środowiska bibliotekarskiego Wrocławia oraz wagę corocznych spotkań. Następnie głos zabrała prof. Maria Pidłypczak-Majerowicz (em. prof. Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie), która zaznaczyła rolę KBW w pracy i rozwoju lokalnych bibliotekarzy, zwłaszcza dyplomowanych. Zachęcała do pracy naukowej, pisania artykułów i prowadzenia badań naukowych w celu wzmacniania kondycji i prestiżu zawodu bibliotekarza. Ostatnio, wskutek działań Ustawodawcy, profesja bibliotekarska uległa tzw. uwolnieniu, co w efekcie przyniosło zniesienie egzaminu na bibliotekarza dyplomowanego oraz różnorodność postępowań pracodawców w zakresie zatrudniania i awansowania bibliotekarzy. Tym bardziej należy wspierać się zawodowo a temu służy konsolidowanie się w organizacjach bibliotekarskich. Apel prof. Marii Pidłypczak-Majerowicz spotkał się ze zrozumieniem wśród zebranych, czemu dano wyraz w krótkiej dyskusji. Część pierwszą konferencji prowadzoną przez Ewę Grabarską rozpoczął dr Julian Jezioro (Instytut Prawa Cywilnego, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego). Prezentacja „Wybrane instytucje dozwolonego użytku w działalności bibliotek” poświęcona była jednemu z podstawowych aktów prawnych, które wpływają na działalność bibliotek – ustawie z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Akt ten, chroniąc prawa twórców do dzieła, koliduje z działalnością biblioteczną, czyli udostępnianiem tychże dzieł. Legalne wykorzystywanie dzieł bez naruszenia praw autorskich chroni tzw. instytucja dozwolonego użytku inaczej zwana licencją ustawową, co służy bibliotekom. Dozwolony użytek umożliwia ograniczone wykorzystywanie dzieł za zgodą twórców, lecz

wymaga od bibliotek podawania danych dotyczących dzieła – danych autora/autorów oraz tytułu samego dzieła przy udostępnianiu utworów. Biblioteki należą do instytucji prowadzących szeroko rozumianą działalność kulturalną, których zbiory tworzą w całości lub części zasób narodowy, co stanowi chroniony prawem dorobek intelektualny narodu. Jako takie, mogą korzystać z licencji ustawowej, by udostępniać swe materiały, czyli wykorzystują pracę twórców, jednocześnie jednak im służą popularyzując ich dzieła. Biblioteki mogą również powielać dzieła, jednak są w tym działaniu ograniczone jedynie do uzupełnienia brakujących dzieł, będących już wcześniej w ich posiadaniu. Również możliwe jest na podstawie dozwolonego użytku digitalizowanie dzieł i rozpowszechnianie ich za pomocą systemu komputerowego. W większości krajów Unii Europejskiej biblioteki płacą twórcom tantiemy za udostępnianie ich dzieł, czego nie czyni Polska. Problem ten zapewne w najbliższej przyszłości osiągnie polskie biblioteki, a właściwie ich organizatorów, którzy będą musieli zmierzyć się z opłatami dla autorów gromadzonych i prezentowanych utworów w bibliotekach. Prof. Lidia Klat-Wertelecka (Zakład Postępowania Administracyjnego i Sądownictwa Administracyjnego, Instytut Nauk Administracyjnych, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego) wystąpieniem pt. „Prawne aspekty deregulacji zawodu bibliotekarza” zapoczątkowała blok poświęcony deregulacji zawodu bibliotekarza. Referat zawierał precyzyjną syntezę prawniczą obowiązujących ustaw oraz przykład ich zastosowania na Uniwersytecie Wrocławskim. Prelegentka zakończyła prezentację niepokojącym pytaniem o przyszłość elity zawodowej bibliotekarzy. W swoim wystąpieniu zwróciła uwagę na to, że biblioteki są obecnie zakładnikami administracji i finansów uczelni a weryfikacja kandydatów na bibliotekarzy dyplomowanych zależy praktycznie od dyrektora biblioteki i władz uczelni. Ewa Dąbrowska (Biblioteka Jagiellońska) nawiązała do aktualnej sytuacji bibliotekarzy dyplomowanych na polskich uczelniach. W referacie „Bibliotekarz „zderegulowany”: przepisy dotyczące bibliotekarzy dyplomowanych w bibliotekach uczelnianych w nowych realiach prawnych” omówiła wyniki ankietowe przeprowadzone na terenie całego kraju. Wnioski nie były korzystne dla bibliotekarzy. Wobec braku przepisów wykonawczych po wprowadzeniu zmian ustawowych w bibliotekach naukowych istnieje duże zróżnicowanie sposobów zdobywania stanowiska bibliotekarza dyplomowanego. Maria Bosacka (Biblioteka Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego) w wystąpieniu „Przyszłość bibliotekarzy dyplomowanych w kontekście tzw. „ustawy deregulacyjnej” (na przykładach przepisów w statutach różnych uczelni) przeanalizowała faktyczne funkcjonowanie przepisów nowej ustawy. Niestety, ze względu na niszowość problemu większość uczelni nie precyzuje bardzo ogólnych przepisów ustawowych (tylko 2 uchwały senatów). Prelegentka zasygnalizowała istniejący na uczelniach i w ośrodkach naukowych problem niezrozumienia funkcjonowania stanowiska bibliotekarza dyplomowanego. Brak określonych, jednakowych w skali kraju wymogów kwalifikacyjnych, obiektyw-

nego ciała certyfikującego nie gwarantują wysokiego poziomu zawodowego kandydatów na bibliotekarzy dyplomowanych. Może to prowadzić do stopniowej utraty prestiżu profesji oraz do animozji w samym środowisku bibliotekarskim, podziałów na lepszych i gorszych, starych i nowych. Nowe przepisy zamiast ułatwiać, utrudniają też mobilność nowo powołanym dyplomowanym pracownikom bibliotek naukowych. W 2013 r. tylko 4 osoby uzyskały stanowisko bibliotekarza dyplomowanego. Drugą część referatów konferencji poprowadził Jędrzej Leśniewski, zastępca dyrektora Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej ds. Biblioteki Elektronicznej. „Zakupy materiałów bibliotecznych pod rządami ustawy Prawo zamówień publicznych (1997-2014)” to tytuł prezentacji dr Hanny Kowalskiej (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu). Prelegentka omówiła rozwój ustawy o zamówieniach publicznych, nawiązując do czasów dość odległych, ponieważ początki regulacji sięgają rozwiązań prawnych II Rzeczypospolitej. Wracając do czasów współczesnych pokazała rozwój ustawy od zmiany ustrojowej w Polsce, czyli od 1991 r. Ostatniej zmiany w Prawie o zamówieniach publicznych dokonał ustawodawca w kwietniu 2014 r., która to nowelizacja ma znaczenie w działalności uczelni wyższych. Mówi ona, iż prawa tego można nie stosować w zamówieniach dotyczących materiałów potrzebnych w pracy badawczej, naukowej czy eksperymentalnej, jeżeli wartość nie przekracza - 134 tys. EUR dla instytutów badawczych i 207 tys. dla uczelni wyższych. Podobnie zastosowano te same zasady wobec działalności kulturalnej prowadzonej przez biblioteki czy muzea. Prawo o zamówieniach publicznych miało służyć racjonalnej gospodarce finansowej instytucji, stwarzać równe możliwości dostępu dla firm obsługujących czy też rozwijać zdrową konkurencję i zapobiegać korupcji. Prelegentka przybliżyła na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego realia działania biblioteki zgodnie z wymogami ustawy. Niestety, realizowanie prawa okazało się dla instytucji kultury i nauki, jaką jest biblioteka akademicka, dość skomplikowane i uciążliwe. Niejednoznaczność prawa, rozliczne wykładnie i nadinterpretacje powodują niejasność postępowania, wydłużenie procedur, co w przypadku np. prenumeraty czasopism skutkuje corocznym problemem z uzyskiwaniem od dostawców pierwszych numerów periodyków. Wydaje się, że działalność biblioteczna sprzed wprowadzenia ustawy Prawo o zamówieniach publicznych nie wiązała się zbytnią rozrzutnością czy brakiem racjonalizmu. Przy zwykle niskich nakładach finansowych biblioteki uczelniane zawsze starały się wybierać najkorzystniejsze rozwiązanie dla instytucji, również finansowe. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, jak zaznaczyła prelegentka, starało się o dokonanie zmiany w ustawie, lecz wydaje się, że nie uzyskało spodziewanego efektu. Umożliwienie ominięcia procedury zamówień publicznych przez uczelnie jest możliwe jednak tylko w przypadku używania zakupionych materiałów do pracy badawczej, naukowej, lecz nie dydaktycznej. Brak zaznaczenia w ustawie tego rodzaju działalności uczelni powoduje, iż prawo to może dotyczyć jedynie pracowników naukowych, ale już nie studentów. Interpreta-

cja prawna fragmentu ustawy dotyczącej bibliotek, która obowiązuje na Uniwersytecie Wrocławskim wyłącza Bibliotekę Uniwersytecką z możliwości skorzystania z tego paragrafu, ponieważ zamawiającym materiały biblioteczne jest w tym przypadku Uniwersytet, a nie biblioteka. Ewa Mydlarz (Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu) w wystąpieniu pt. „Egzemplarz obowiązkowy w Austrii i w Polsce – podobieństwa i różnice”, szczegółowo omówiła zagadnienia związane z pozyskiwaniem oraz gromadzeniem egzemplarza obowiązkowego w formie drukowanej i elektronicznej. Przedstawiła jak historycznie procesy te przebiegały w obu krajach. Okazało się, że problemy są podobne i wynikają z niemożności wyegzekwowania pełnej oferty wydawniczej oraz skomplikowanej sytuacji prawnej e-wydawnictw. Nie praktykowanym obecnie w Polsce jest zwyczaj obowiązkowego proponowania przez wydawców poszczególnych tytułów, tzw. „Anbietungspflicht”. Wystąpienie miało nietypową oprawę graficzną – pokaz slajdów z najpiękniejszych zakątków Wiednia. Joanna Czyrek (Biblioteka Wydziału Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego) to kolejna prelegentka, której wystąpienie – „Problemy prawne w działalności bibliotek będące konsekwencją rozwoju nowych technologii informatycznych” poruszało kwestie niedopasowania prawa do dynamicznie zmieniających się warunków pracy bibliotek w Polsce. Biblioteki coraz częściej dysponują materiałami elektronicznymi, które występują w postaci dostępów do elektronicznych baz danych lub elektronicznych książek, albo też w postaci fizycznej, której nie przewiduje ustawa regulująca ewidencjonowanie materiałów bibliotecznych, np. pendrivów. Taki stan rzeczy jest kłopotliwy dla ustalania rzeczywistego stanu majątku bibliotek. Należy zwrócić uwagę, że brak konieczności ewidencjonowania wpływających do bibliotek zbiorów, np. elektronicznych czasopism czy też e-booków powoduje również brak orientacji samych bibliotekarzy, jakimi materiałami biblioteka dysponowała na przestrzeni niewielkiej odległości czasowej, ponieważ wykupywane dostępy do elektronicznych materiałów nie zawsze muszą mieć tę samą wartość. Praktyka także jest zróżnicowana, co widać w działaniach bibliotek, np. Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej dokonuje ewidencji materiałów elektronicznych. Prelegentka postulowała uregulowanie tej kwestii i dostosowanie stanu prawnego do rzeczywistości. Ewa Bochynek (Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna, filia w Wałbrzychu) referatem „Nauczyciel bibliotekarz i biblioteka szkolna w środowisku edukacyjnym: obowiązujące przepisy prawne a rzeczywistość” zobrazowała złożoną sytuację bibliotekarzy pracujących w bibliotekach szkolnych. Teoretycznie nauczyciel bibliotekarz ma takie same możliwości uzyskiwania kolejnych stopni awansu zawodowego, jak każdy nauczyciel danej szkoły (Karta Nauczyciela, rozdz. 3a, art. 9 a i 9b). Jednak Zarządzenie MEN z dn. 4 czerwca 1997 r. określa liczbę uczniów, na których przysługuje etat nauczyciela bibliotekarza. Do pracy w zawodzie obecnie najbardziej zniechęcają: częsty brak zatrudnienia na pełny etat oraz szeroki nie zawsze regulowany przepisami zakres prac i obowiązków w związku z łączeniem bibliotek

szkolnych i publicznych. Dr Marek Piotr Urbański (Powiatowa Biblioteka Publiczna w Szamotułach) w wystąpieniu „Przepisy prawne w działalności publicznych bibliotek powiatowych” wskazał liczne problemy prawne, z jakimi borykają się biblioteki powiatowe. Najbardziej uciążliwe są przepisy umożliwiające łączenie bibliotek z innymi instytucjami kultury, ustawa o finansach publicznych (niejasności związane z wprowadzeniem kontroli zarządczej) oraz dotyczące podatku i usług (zakup i obsługa kas fiskalnych). Biblioteki powiatowe mają problemy z praktycznym zastosowaniem przepisów dotyczących ochrony danych osobowych i zarządzania systemem informatycznym oraz wymogami prawa autorskiego. Małe biblioteki często nie mają środków finansowych, by w każdym aspekcie działać zgodnie z prawem. Ostatni referat „Organizacja i funkcjonowanie Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej” wygłosiła dr Anna Wałek, dyrektor CWINT. Autorka na wstępie uwagę zwróciła na prawie 70-letnią historię Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej. Następnie zaprezentowała strukturę i specyfikę zadań Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej, w obrębie której funkcjonują: Biblioteka Klasyczna, Biblioteka Elektroniczna, Ośrodek Współpracy Nauki z Gospodarką, Punkt Kontaktowy ds. Transferu Technologii, Laboratoria Naukowo-Badawcze oraz Oddziały Centrum przy Wydziałach. Dyrektor omówiła funkcjonowanie powstałej 12 listopada 2014 r. Rady Nadzorującej, która będzie ciałem opiniotwórczym i doradczym (m.in. przejmie zadania Rady Bibliotecznej) dla CWINT.

Część referatową zakończyła krótka dyskusja. Prof. Maria Pidtypczak-Majerowicz, która w komisji egzaminacyjnej dla bibliotekarzy dyplomowanych pracowała 28 lat, zwróciła uwagę, że termin „bibliotekarz dyplomowany” nie oddaje istoty sprawy i sugerowała, że bardziej odpowiedni byłby „bibliotekarz naukowy”. Ewa Tomaszewska (Biblioteka Instytutu Technologii Drewna w Poznaniu) zauważyła, że w bibliotekach instytutów naukowo-badawczych często biblioteka jest prowadzona jednoosobowo. Postawiła pytanie: kto miałby obecnie w tych jednostkach przeprowadzać postępowanie kwalifikacyjne dla kandydatów na bibliotekarzy dyplomowanych? Istnieje błędny pogląd, że bibliotekarz dyplomowany to osoba, która ukończyła studia wyższe i ma dyplom. Uczestnicy dyskusji zastanawiali się na tym, co zrobić dalej, żeby nie obniżyć statusu bibliotekarza dyplomowanego. Prof. Lidia Klat-Wertelecka poinformowała, że nowe przepisy dotyczące kwalifikowania na stanowisko bibliotekarza dyplomowanego nie mogą być załącznikami do statutu uczelni, lecz muszą się znaleźć bezpośrednio w statucie. Prelegentka poruszyła także kwestię, którą sygnalizowano w czasie konferencji: w niektórych bibliotekach istniał wymóg zwalniania się z pracy w bibliotekach naukowych, aby przystąpić do konkursu na stanowisko bibliotekarza dyplomowanego. Jest to praktyka niezgodna z obowiązującym prawem. Dr Hanna Kowalska powiedziała, że ok. 90% bibliotekarzy dyplomowanych pracuje na szeregowych stanowiskach, a powinno się im powierzać obowiązki adekwatne do posiadanych kwalifikacji. Pod-

sumowując prof. Maria Pidtypczak-Majerowicz stwierdziła, iż wobec zainteresowania i wielu tematów poruszonych w referatach i dyskusji następna konferencja powinna również dotyczyć zagadnień prawnych w bibliotece. Po obradach zaproszono zebranych na wycieczkę po nowym gmachu Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej. Przede wszystkim zademonstrowano Wrocławskie Centrum Sieciowo-Superkomputerowe, zlokalizowane na najwyższym piętrze gmachu. Zwiedzający mogli zobaczyć potężne maszyny obliczeniowe służące Uczelni, ale i jej otoczeniu zewnętrznemu. Znajdujące się w Centrum archiwum cyfrowe, które przechowuje dane na specjalnych taśmach, wzbudziło zdziwienie zebranych, ponieważ przyzwyczailiśmy się do powszechnych w użyciu nośników CD. Na gościach zrobił wrażenie również system zabezpieczeń pożarowych. W części budynku, w której mieszczą się pracownie Sekcji Informacji Naukowo-Technicznej, Punkt Informacji Normalizacyjnej, Dział Własności Intelektualnej i Informacji Patentowej oraz otwarte przestrzenie Strefy Otwartej Nauki (na dwóch piętrach), gdzie użytkownicy mogą skorzystać z danych patentowych i normalizacyjnych, baz danych dostępnych w sieci PWr czy pracować nad przygotowaniem się do zajęć. W tej też części znajdują się na parterze dwie niezwykle interesujące pracownie – Laboratorium Tyfloinformatyczne i Pracownia Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej. Pierwsza dysponuje wyjątkowym sprzętem potrzebnym osobom z niepełnosprawnością wzrokową. Pracownia wyposażona jest w powiększalniki, drukarkę wypukłego druku czy drukarkę pismem Braille'a. Należy wspomnieć, iż jest to jedyna pracownia tego typu w bibliotece uczelnianej w Polsce. W Pracowni Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej zaprezentowano skaner 3D z możliwością skanowania przestrzennego obiektów rzeczywistych i tworzenia pliku komputerowego. Pokazano całą procedurę odwzorowania rzeczywistego modelu na ekranie komputera i etapy przenoszenia poszczególnych danych. Na dwóch piętrach gmachu znajdują się cztery stanowiska informacyjne, obsługiwane przez bibliotekarzy służących użytkownikom CWINT radą i wsparciem w poszukiwaniu potrzebnych im informacji. Należy zauważyć, iż nowatorska wersja biblioteki uczelnianej, jaką prezentuje wrocławskie Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej to zupełnie inna jakość pracy bibliotecznej na rzecz środowiska naukowego. Tradycyjne usługi biblioteczne zostały wzbogacone usługami naukowymi, co zmienia dotychczasowy wizerunek biblioteki akademickiej. Tak prezentująca się biblioteka pokazuje przyszłość przed tego typu instytucjami, otwieranie się na nowe wyzwania, odważne podejmowanie ważnych dla rozwoju nauki zadań.

Materiały z konferencji zamieszczone zostaną w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej.

Rejestracja uczestników konferencji

Obrady konferencyjne

Otwarcie konferencji - od lewej: prof. Maria Pidłypczak-Majerowicz, dr Anna Wałek, mgr Ewa Grabarska

Wystąpienie prof. Lidii Klat-Werteleckiej

Prof. Maria Pidtypczak-Majerowicz podczas dyskusji

Dr Krystyna Michniewicz-Wanik (Biblioteka Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego) - głos w dyskusji

Mgr Ewa Tomaszewska (Biblioteka Instytutu Technologii Drewna w Poznaniu)

Uczestnicy konferencji

*Autorka zdjęć mgr Monika Pichlak
(Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej)*